

Ιεροί Κανόνες και αναπηρία

*Δρ Ιωάννης Ε. Καστανάς, μέλος ΣΕΠ- μεταδιδακτορικός ερευνητικός συνεργάτης
Νομικής Σχολής Πανεπιστημίου Λευκωσίας*

Διάγραμμα

- I. Από τον ευαγγελικό λόγο στη θέσπιση κανόνων για τους αναπήρους.
- II. Ιεροί Κανόνες και αναπηρία.
 - A. Ιεροί κανόνες που αφορούν τους αναπήρους.
 - A.1. Κληρικοί και αναπηρία
 - A.2. Λαϊκοί και αναπηρία.
 - B. Ιεροί κανόνες που αφορούν συμπεριφορά τρίτων έναντι των αναπήρων.
- III. Διαπίστωση της αναπηρίας και του χλευασμού. Εφαρμογή των ιερών κανόνων στον 21^ο αιώνα.
 - A. Εισαγωγή στον ιερό κλήρο
 - B. Επιγενόμενη αναπηρία ως υποχρέωση παραίτησεως επαρχιούχου Αρχιερέα.
- Γ. Η αξιοποίηση του 57^{ου} αποστολικού κανόνα στη σημερινή εποχή.
- IV. Αντί επιλόγου

I. Από τον ευαγγελικό λόγο στη θέσπιση κανόνων για τους αναπήρους.

Στη θεραπεία του τυφλού όπως τη διασώζει ο Ευαγγελιστής Ιωάννης¹ τίθεται εμφατικά το ερώτημα: γιατί η αναπηρία; Οι μαθητές ρωτούν ποιος έφταιξε ο ίδιος ή οι γονείς του ώστε να γεννηθεί εκ γενετής τυφλός και αποτυπώνουν την έως τότε αντίληψη². Η απάντηση του Κυρίου θέτει τα πράγματα στη βάση της καινής κτίσεως. Ούτε αυτός, ούτε οι γονείς του «αλλ' ινά φανερωθή τα έργα του Θεού εν αυτό». Εδώ βασίζεται η χριστιανική αντίληψη για την αναπηρία η οποία δεν αποτελεί μίσημα ή αμαρτία ως τέτοια. Βέβαια, στη πορεία της χριστιανικής ζωής στους αιώνες παρουσιάστηκε η ανάγκη διευκρινήσεων και οριοθετήσεων. Ενδεχομένως και η συμπεριφορά των πιστών έναντι των αναπήρων να μην ήτο η ενδεδειγμένη και συνεπώς παρέστη ανάγκη να συνταχθούν κανόνες οι οποίοι να εξειδικεύουν τα περί αναπήρων. Ο όρος αναπηρία απαντάται μόνο σε ένα ιερό κανόνα³ εάν συμβουλευτούμε το Λεξικό Ιερών Κανόνων του μητροπολίτη πρώην Σουηδίας Παύλου [Μενεβίσογλου]⁴ αλλά οι σχετικοί κανόνες είναι περισσότεροι διότι αναφερόμενοι στα επιμέρους (τυφλούς, κωφούς, χωλούς) ερμηνευτικά καλύπτουν το όλον (το σύνολο δηλαδή των αναπήρων). Όσο αφορά τον ίδιο τον όρο «αναπηρία» παρατηρείται ότι δεν υπάρχει σαφής γενικά αποδεκτός ορισμός αλλά εξαρτάται από τις παραμέτρους τις οποίες θα επικαλεστεί κανείς⁵. Σε

*Αφιερώνεται στη μακαριστή Γερόντισσα Ιωάννα (+29/12/2012) της Ιεράς Μονής του Αγίου Ιωάννου Μακρυνού η οποία κατέλειπε την παιδιατρική για το μοναχικό τριβώνιο, τίμησε το αγγελικό σχήμα και μου στάθηκε ως πνευματική μητέρα σε κρίσιμες στιγμές της ζωής μου.

¹ Ιω 9, 1-38

² Για την αναπηρία στον ελληνιστικό κόσμο βλ. M.L. Rose, *The Staff of Oedipus: Transforming Disability in Ancient Greece* 2003.

³ 77^{ος} Αποστολικός Κανόνας. Βλ. Ράλλη-Πότλη, *Σύνταγμα των Θείων και Ιερών Κανόνων* (φωτ. αν.) 1992, τ. 2^{ος}, σ. 99.

⁴ Π. Μενεβίσογλου, *Λεξικόν Ιερών Κανόνων* 2013, λήμμα αναπηρία.

⁵ Α. Ζώνιου-Σιδέρη, *Οι ανάπηροι και η εκπαίδευσή τους. Μια ψυχοπαιδαγωγική προσέγγιση της ένταξης* 1998, σ. 22-23.

κάθε περίπτωση όμως, για τις ανάγκες της παρούσας μελέτης ο όρος θα πρέπει να νοηθεί με τη μεγαλύτερη δυνατή ευρύτητα ώστε να καταλάβει το σύνολο των περιπτώσεων που χαρακτηρίζονται έτσι ανεξαρτήτως οπτικής γωνίας.

II. Ιεροί Κανόνες και αναπηρία.

Οι σχετικοί με την αναπηρία ιεροί κανόνες δέον να χωρισθούν σε δύο μεγάλες κατηγορίες: (Α) εκείνους που αφορούν τους ίδιους τους αναπήρους και (Β) αυτούς που αφορούν τη συμπεριφορά τρίτων έναντι των αναπήρων.

A. Ιεροί κανόνες που αφορούν τους αναπήρους.

A.1. Κληρικοί και αναπηρία

Η πρώτη κατηγορία ιερών κανόνων συνδυάζεται αλλά δεν εξαντλείται με την είσοδο στον ιερό κλήρο. Σχετικοί οι αποστολικοί κανόνες 77^{ος} και 78^{ος}⁶⁷. Ο Κανονικός Νομοθέτης θεσπίζει την αρχή ότι η αναπηρία («ανάπηρος η τον οφθαλμόν ή το σκέλος πεπληγμένος») δεν συνιστά κώλυμα για την (αρχ) ιεροσύνη υπό μία και μοναδική προϋπόθεση : ο υποψήφιος να είναι άξιος για την επισκοπή. Η ratio legis περιλαμβάνεται στο κείμενο του κανόνα. Σημασία δεν έχει η αναπηρία του σώματος αλλά ο μολυσμός της ψυχής. Αξίζει να σημειωθεί, όπως υπογραμμίζουν οι ερμηνευτές των κανόνων της βυζαντινής περιόδου⁸, ότι ο μωσαϊκός νόμος υιοθετούσε την αντίθετη αρχή και παρεμπόδιζε τους αναπήρους από την ιεροσύνη, γεγονός δηλωτικό της αλλαγής η οποία επήλθε με την έλευση του χριστιανισμού. Ο επόμενος ιερός κανόνας (78^{ος} αποστολικός⁹) θεσπίζει τις εξαιρέσεις οι οποίες ως τέτοιες πρέπει να ερμηνεύονται στενά. Σύμφωνα με αυτόν οι τυφλοί και οι κωφοί δεν δύνανται να ιερωθούν. Το κριτήριο, ωστόσο, είναι αποκλειστικά πρακτικό. Λόγω της εκτάσεως της αναπηρίας τους δεν μπορούν να επιτελούν τα ιερατικά τους καθήκοντα. Το αποκλειστικό του πρακτικού αυτού κριτηρίου υπογραμμίζει το ίδιο το γράμμα του κανόνα: «ουχ ως μεμιασμένους αλλ' ίνα τα εκκλησιαστικά παρεμποδιζέτο». Ιδιαίτερη υποκατηγορία συνιστά η αντιμετώπιση του ευνουχισμού¹⁰ ως κωλύματος ιεροσύνης¹¹. Σήμερα οι σχετικοί ιεροί κανόνες έχουν μειωμένη κανονιστική ισχύ διότι ο ευνουχισμός δεν υφίσταται ως πρακτική, τουλάχιστον στον Δυτικό κόσμο, όμως είναι απαραίτητο να εντρυφήσουμε στις διακρίσεις και στο πνεύμα των ιερών κανόνων. Ο

⁶ Το κείμενο των κανόνων σε Ράλλη-Πότλη, ό.π. τ. 2^{ος}, σ.99-100

⁷ Έχει υποστηριχθεί από μερίδα της θεωρίας (Κ. Παπαγεωργίου, Εκκλησιαστικό Δίκαιο³ 2019, σ. 200 υπ.46) ότι ο 79^{ος} αποστολικός κανόνας αφορά ψυχικό νόσημα. Σύμφωνα με τη συλλογιστική αυτή ο κανόνας αυτός αφορά τη ψυχική αναπηρία και συνεπώς εντάσσεται στη παρούσα μελέτη. Θεωρούμε, ωστόσο, ότι ο κανόνας είναι σαφής και αφορά μόνο τους δαιμονισμένους σύμφωνα με τη διδασκαλία της Εκκλησίας. Για την ψυχική αναπηρία η οποία θα πρέπει να διακρίνεται από την κατάσταση την οποία περιγράφει ο 79^{ος} αποστολικός κανόνας, εφόσον στερεί την επιτέλεση των ιερατικών καθηκόντων ορθότερο να εφαρμοσθεί αναλογικά ο 78^{ος} αποστολικός κανόνας.

⁸ Ράλλη-Πότλη, ό.π. τ. 2^{ος}, σ.100

⁹ Ράλλη-Πότλη, ό.π. τ. 2^{ος}, σ.100

¹⁰ Για τον ευνουχισμό ιδίως στη Βυζαντινή περίοδο βλ.Ν. Σταυρακάκη, «Ο ευνουχισμός στο Βυζάντιο» στον ιστότοπο <https://www.mednet.gr/archives/2017-2/pdf/255.pdf> [τ.π. 28/12/2019]

¹¹ 1^{ος} Α Οικ.Συν., 21^{ος}-23^{ος} αποστολικοί. Βλέπε Ράλλη-Πότλη, ό.π. τ. 2^{ος}, σ. 114, 29-31 αντίστοιχα.

ευνουχισμός, ως τέτοιος, δεν αποτελεί κώλυμα ιεροσύνης. Σημασία έχει ποιος και γιατί τον ενήργησε. Αν κάποιος κατέστη ευνούχος με τη θέλησή του απαγορεύεται να χειροτονηθεί. Δεν συμβαίνει το ίδιο αν, όπως λέγει ο κανόνας, έγινε ευνούχος «εξ επηρείας ανθρώπων εγένετο τις ή εν διωγμώ» και φυσικά είναι άξιος να γίνει επίσκοπος, στοιχείο το οποίο αποτελεί πάγια προϋπόθεση. Το αυτό θα ισχύσει και σε περίπτωση ιατρικής θεραπείας όπως ρητώς ορίζεται¹². Ερμηνευτικά ίδια αντιμετώπιση θα πρέπει να έχει η περίπτωση του ατυχήματος αλλά και αυτή του ιατρικού σφάλματος διότι και στις δύο περιπτώσεις ελλείπει η βούληση του δρώντος υποκειμένου. Οι ιεροί κανόνες μόνον τον εκούσιο ευνουχισμό κολάζουν.

A.2 Λαϊκοί και αναπηρία.

Για τους λαϊκούς διαλαμβάνει ο 24^{ος} αποστολικός κανόνας¹³. Η ratio legis ενσωματώνεται στο κείμενο του κανόνα « επίβουλος γαρ εστί της εαυτού ζωής». Η ποινή η οποία επιβάλλεται είναι (μικρός) τριετής αφορισμός¹⁴. Μολονότι ο ιερός κανόνας αναφέρεται μόνο στον ευνουχισμό όπως ερμηνεύουν και οι βυζαντινοί ερμηνευτές¹⁵ θα μπορούσε να εφαρμοσθεί και σε περίπτωση αποτυχημένης αυτοκτονίας η οποία οδηγεί σε αναπηρία κάθε μορφής. Τέλος, καίτοι ως κώλυμα ιεροσύνης θα πρέπει να γίνει δεκτό ότι δεν υπόκειται σε εκκλησιαστική οικονομία¹⁶, οικονομία μπορεί να εφαρμοσθεί στον τριετή αφορισμό του 24^{ου} αποστολικού κανόνα.

B. Ιεροί κανόνες που αφορούν συμπεριφορά τρίτων έναντι των αναπήρων.

Η επόμενη κατηγορία αφορά την συμπεριφορά των τρίτων (πιστών) έναντι των αναπήρων. Ο 57^{ος} αποστολικός κανόνας¹⁷ διαλαμβάνει: « Ει τις κληρικός χωλόν,ή κωφόν ή τας βάσεις πεπληγμένον χλευάσοι, αφοριζέσθω. Ωσαύτως και λαϊκός ». Σχετικά θα πρέπει να παρατηρηθούν τουλάχιστον τα ακόλουθα: ο ιερός κανόνας καταλαμβάνει τους κληρικούς όλων των βαθμίδων, ερμηνευτικά τους μοναχούς, και ρητώς τους λαϊκούς. Επιπλέον, όπως ερμηνεύουν και οι Ζωναράς, Βαλσαμόνας και Αριστηνός¹⁸ η παράθεση των μορφών αναπηρίας είναι ενδεικτική και συνεπώς κατά την αληθή έννοια του γράμματος του, ο κανόνας αφορά κάθε μορφή αναπηρίας από την πλέον ήπια έως την πλέον σοβαρή και βαρείας μορφής. Η κολάσιμη συμπεριφορά του τρίτου-πιστού περικλείεται στο ρήμα «χλευάσοι». Εφόσον δεν πρόκειται για νομικό κείμενο του πολιτειακού ποινικού δικαίου το οποίο απαιτεί το έγκλημα να είναι ορισμένο¹⁹ αλλά για θεολογικό-κανονικό κείμενο με σκοπό την προστασία των

¹² «τις εν νόσω υπό ιατρών χειρουργήθη». 1^{ος} Α Οικ. Συνόδου Ράλλη-Πότλη, ό.π. τ. 2^{ος}, σ.114

¹³ «Λαϊκός εαυτόν ακρωτηριάσας αφοριζέσθω έτη τρία». Βλ. Ράλλη-Πότλη, ό.π. τ.2^{ος}, σ.31

¹⁴ Για τον αφορισμό ως ποινή και τα είδη του βλέπε Ι.Μ.Κονιδάρι, Εγχειρίδιο Εκκλησιαστικού Δικαίου³ (με τη συνεργασία Β.Κ.Μάρκου) 2016, σ.266 επ.

¹⁵ Ράλλη-Πότλη, ό.π. τ.2^{ος}, σ.31-32

¹⁶ Για την εκκλησιαστική οικονομία βλέπε Γ. Ανδρουτσόπουλος, «Η άσκηση της εκκλησιαστικής οικονομίας στην Εκκλησία της Ελλάδος. Συμβολή στην ερμηνεία των άρθρων 4 περίπτ. δ' και 6 § 3 Ν. 590/1977», Νομοκανονικά 2/2010, σσ. 11-56

¹⁷ Ράλλη-Πότλη, ό.π. τ.2^{ος}, σ.74

¹⁸ Ράλλη-Πότλη, ό.π. τ.2^{ος}, σ.74-75

¹⁹ Αρχή νομιμότητας των ποινών. Nullum crimen nulla poena sine lege..certa.Για την αρχή αυτή βλέπε Γ.Α.Μαγκάκης, Ποινικό Δίκαιο. Διάγραμμα γενικού μέρους³ 1984, σ.111.

αναπήρων θεωρούμε ότι ο «γλευασμός» δεν θα πρέπει να ερμηνευθεί συσταλτικά αλλά αντιθέτως αρκούντως διασταλτικά υπέρ του προσβαλλομένου αναπήρου. Θα μπορούσε να αντιταχθεί ότι με τον τρόπο αυτό αδικείται ο υπαίτιος κληρικός, μοναχός ή λαϊκός. Η ορθή ερμηνεία του κανόνα όμως, θεωρούμε ότι αποσοβεί αυτόν τον κίνδυνο. Ο κανόνας ορίζει μόνο την ποινή (αφορισμός) και όχι το πλαίσιο²⁰. Έχει συνεπώς την ευχέρεια ο Επίσκοπος ή η Σύνοδος που τον επιβάλλει να τον προσαρμόσει στη συμπεριφορά του υπαιτίου. Με σύγχρονους νομικούς όρους πρόκειται για ενεργοποίηση της αρχής της αναλογικότητας²¹.

III. Διαπίστωση της αναπηρίας και του γλευασμού. Εφαρμογή των ιερών κανόνων στον 21^ο αιώνα.

Πέραν από τη γνώση και την ερμηνεία των περί αναπήρων ιερών κανόνων ζητούμενο είναι η εφαρμογή τους στον σύγχρονο και διαρκώς μεταβαλλόμενο κόσμο. Θα αρκεσθούμε λόγω οικονομίας χώρου σε τρεις χαρακτηριστικές περιπτώσεις. Καταρχάς, στη διαπίστωση της αναπηρίας ως προϋπόθεση εισαγωγής στον ιερό κλήρο και την επιγενόμενη αναπηρία ως υποχρέωση παραιτήσεως επαρχιούχου Αρχιερέα²². Τέλος, θα παρατεθούν μερικές σκέψεις σχετικά με το πως ο 57^{ος} αποστολικός κανόνας θα μπορούσε να ενεργοποιηθεί στη σύγχρονη εκκλησιαστική ζωή.

A. Εισαγωγή στον ιερό κλήρο

Σύμφωνα με τα κανονιστικά κείμενα²³ της Εκκλησίας της Ελλάδος προκειμένου να χειροτονηθεί κάποιος κληρικός απαιτείται πιστοποιητικό της Πρωτοβάθμιας Υγειονομικής Επιτροπής για την υγεία και αρτιμέλεια του υποψήφιου εφημερίου. Ακολουθείται δηλαδή διαδικασία αντίστοιχη με εκείνη των δημοσίων υπαλλήλων²⁴. Αξίζει να σημειωθούν τουλάχιστον τα παρακάτω στοιχεία. Ο Κανονισμός είναι αυστηρότερος των ιερών κανόνων διότι αξιώνει αρτιμέλεια και όχι απλώς την ικανότητα τελέσεως των ιερατικών καθηκόντων και κατά τούτο δεν εναρμονίζεται με αυτούς. Επιπλέον, είναι αμφίβολο αν η διαδικασία που τηρείται μπορεί να καλύψει τις απαιτήσεις των ιερών κανόνων καθώς οι ιατροί-μέλη της επιτροπής δεν είναι βέβαιο ότι θα γνωρίζουν τις ιδιαίτερες απαιτήσεις του ιερατικού λειτουργήματος. Χρήσιμο θα ήταν να αποφαινόνται και κληρικοί επί της ικανότητας των υποψηφίων με στόχο την πληρέστερη εναρμόνιση με τους προαναφερθέντες ιερούς κανόνες.

²⁰ Όπως λχ ο 24^{ος} αποστολικός που προαναφέρθηκε.

²¹ Για την αρχή αυτή βλέπε Επ. Σπηλιωτόπουλου-Χ.Χρυσανθάκη-Χ.Πολίτη (επιμ.), Λεξικό Νομικής Ορολογίας-Δημόσιο Δίκαιο-Τόμος II 2014, σ. 54

²² Είναι γνωστό ότι η Ορθόδοξη Εκκλησία απαρτίζεται από αυτοδιοικούμενες κατά τόπους εκκλησιαστικές κοινότητες (Πατριαρχεία, Αυτοκέφαλες και Αυτόνομες Εκκλησίες) στη δε ελληνική επικράτεια ισχύουν περισσότερα του ενός εκκλησιαστικά καθεστώτα. Βλ Ι.Μ.Κονιδάρη, Εγχειρίδιο Εκκλησιαστικού Δικαίου³ ό.π., σ.3. Τα όσα θα αναφερθούν κατωτέρω εστιάζονται στην Αυτοκέφαλη Εκκλησία της Ελλάδος.

²³ Κανονισμός 305/2018 «Περί εφημερίων και διακόνων» άρθρο 5 περ. η΄.. Όμοιος και ο προγενέστερος Κανονισμός 230/2012, «Περί εφημερίων και διακόνων» άρθρο 5 περ. η΄.

²⁴ Βλ. Επ.Σπηλιωτόπουλου-Χ.Χρυσανθάκη, Βασικοί θεσμοί δημοσιοϋπαλληλικού δικαίου⁸ 2013, σ. 51.

Β. Επιγενόμενη αναπηρία ως υποχρέωση παραιτήσεως επαρχιούχου Αρχιερέα.

Συναφές με τη θεματική της μελέτης είναι το παρακάτω ζήτημα το οποίο ευκαίρως ακαίρως απασχολεί την εκκλησιαστική επικαιρότητα. Μητροπολίτες λόγω γήρατος ή ασθενειών αδυνατούν να ασκήσουν τα πολυεύθυνα καθήκοντά τους. Ερωτάται αν η τρώση αυτή της υγείας δύναται να ενταχθεί στον όρο αναπηρία (επιγενόμενη) η οποία να επιβάλλει την παραίτηση του Αρχιερέα από τα καθήκοντά του. Τόσο οι ιεροί κανόνες²⁵ όσο και οι πολιτικοί νόμοι²⁶ επιτρέπουν την παραίτηση λόγω γήρατος ή νόσου. Στην έννοια της νόσου θα πρέπει ερμηνευτικά να περιληφθεί και η επιγενόμενη αναπηρία εφόσον παρεμποδίζει τα αρχιερατικά καθήκοντα. Από το γράμμα των ιερών κανόνων και του Καταστατικού Χάρτη δεν προκύπτει ευθέως υποχρέωση παραιτήσεως. Ωστόσο, δεν χωρεί αμφιβολία ότι σε οριακές περιπτώσεις οι ασθενούντες Αρχιερείς υποχρεούνται να παραιτηθούν. Αυτή ακριβώς την ανάγκη απομακρύνσεως φαίνεται να εξυπηρετεί και η διαδικασία που καταστρώνει ο ΚΧ²⁷, την αποστολή δηλαδή με απόφαση της ΔΙΣ, επιτροπής για να διακριβώσει την ικανότητα του Μητροπολίτη. Εκτός της αμφίβολης συνταγματικότητας²⁸ της διαδικασίας η εκτέλεσή της συνιστά ευτελισμό του αρχιερατικού υπουργήματος η δε επιβολή ορίου ηλικίας πλην της κατάφωρης αντικανονικότητας²⁹ έχει συνδεθεί με ανώμαλες περιόδους της σύγχρονης εκκλησιαστικής ζωής³⁰. Προτιμητέο το τεκμήριο παραιτήσεως με τη συμπλήρωση ευλόγου χρόνου (λχ το 85^ο έτος της ηλικίας) ώστε να κρίνει η Ιερά Σύνοδος της Ιεραρχίας (η οποία εκλέγει τους Μητροπολίτες) και όχι η Διαρκής Ιερά Σύνοδος την ικανότητά τους να ασκούν λυσιτελώς τα καθήκοντά τους. Η αυτοσυνειδησία όμως για την αποχώρηση από την ενεργό δράση αποτελεί την ιδανικότερη και σύμφωνη με τους ιερούς κανόνες λύση.

Γ. Η αξιοποίηση του 57^{ου} αποστολικού κανόνα στη σημερινή εποχή.

Αποτελεί εύλογο ερώτημα πως ο ρηξικέλευθος, για την εποχή του, 57^{ος} αποστολικός κανόνας μπορεί να αξιοποιηθεί σήμερα από το πλήρωμα της Εκκλησίας ώστε να λειτουργήσει προληπτικά και κατασταλτικά δεδομένου ότι συνιστά γεγονός της κοινής πείρας ότι είναι άγνωστος σε μεγάλη μερίδα πιστών όπως και πλείστοι όσοι ιεροί κανόνες. Σε πρώτο στάδιο απαιτείται ο «επανευαγγελισμός» του χριστεπωνύμου πληρώματος επί τη βάσει της γνώσεως της υπάρξεως και των συνεπειών του εν λόγω κανόνα. Σημειώνεται ότι ο ιερός αυτός κανόνας, όπως και όλοι οι ιεροί κανόνες άλλωστε, προϋποθέτει ζώσα πίστη και κατά τούτο μπορεί να λειτουργήσει μόνο στο

²⁵ Επιστολή Γ' Οικ. Συν, 16^{ος} κανόνας Πρωτοδευτέρας Συνόδου, 10^{ος} κανόνας Πέτρου Αλεξανδρείας. Βλ. Ράλλη-Πότλη ό.π. τ. 2^{ος}, σ. 206, 696, τ. 4^{ος} σ. 29 αντίστοιχα.

²⁶ Άρθρο 34 παρ. 2 Καταστατικού Χάρτη της Εκκλησίας της Ελλάδος

²⁷ Άρθρο 34 παρ. 3-7 Καταστατικού Χάρτη της Εκκλησίας της Ελλάδος

²⁸ Ι. Καστανάς, «Συνταγματικά ζητήματα από την συμμετοχή δικαστικού λειτουργού στην επιτροπή του άρθρου 34 Ν. 590/1977 (Με αφορμή την ΕΑΣτΕ 115/2014)», Νομοκανονικά, 2/2015, σ. 169-177

²⁹ Γ. Ανδρουτσόπουλου, «Το όριο ηλικίας των Αρχιερέων στην Εκκλησία της Ελλάδος. Μία νομοκανονική θεώρηση», Θεολογία 84 (2013) 255-283

³⁰ Ι.Μ. Κονιδάρη, «1967: Ο πρώτος Αρχιεπίσκοπος της απριλιανής χούντας». Άρθρο στην εφημερίδα «Το Βήμα» 6/1/2017. <https://www.tovima.gr/2017/01/06/culture/1967-o-prwtos-arxiepiskopos-tis-aprilianis-xoyntas/> [τ.π. 28/12/2019]

πλαίσιο της συνειδητής εκκλησιαστικής κοινότητας. Σε κάθε άλλη περίπτωση εκτρέπεται από τον θεόπνευστο σκοπό του. Προκρίνεται δε η προσωποποιημένη εφαρμογή του κανόνα ιδίως κατά την ενάσκηση του μυστηρίου της ιεράς εξομολογήσεως και όχι η εξαπόλυση γενικευμένου αφορισμού όπως επί τουρκοκρατίας³¹. Και τούτο διότι για να πετύχει ο κανόνας τον σωστικό του σκοπό έναντι του υπαιτίου κληρικού ή λαϊκού απαιτείται πέρα της καλής διαθέσεως του υπαιτίου και διάκριση εκ μέρους του οργάνου που θα επιβάλλει την ποινή (Επίσκοπος, Σύνοδος)

IV. Αντί επιλόγου

Οι περί αναπηρίας ιεροί κανόνες αποτυπώνουν εμφατικά την μεταλλαγή στην θεώρηση του ζητήματος αναπηρία σε σχέση με τον αρχαίο κόσμο και τούτο δεν μπορεί παρά να πιστωθεί στη «μωρία» του λόγου του Σταυρού³². Ζητούμενο βέβαια είναι η βίωση της αλήθειας που αποτυπώνουν οι ιεροί κανόνες, βίωση διόλου εύκολη αντίθετα επίπονη και ατέρμονη σε κάθε δε περίπτωση, μη δεδομένη.

³¹ Για τον αφορισμό επί τουρκοκρατίας βλ. Π. Δ. Μιχαλάρης, Αφορισμός 2004

³² «Ο λόγος γαρ ό του σταυρού τοις μεν απολλυμένοις μωρία έστί, τοις δε σωζομένοις ήμίν δύναμις Θεού εστί.» Α' προς Κορινθίους, α, 18.